

Barbara Jernejčič Dolinar¹, Štefan Bojnec²

¹ Fakulteta za dizajn, Dunajska c. 129, Ljubljana, Slovenia

² Univerza na Primorskem, Fakulteta za management, Izolska vrata 2, Koper, Slovenia

Dinamika podjetij in zaposlenih v slovenski tekstilni dejavnosti v obdobju od leta 1995 do leta 2017

Dynamics of Enterprises and Employees in the Slovenian Textile Industry in the Period from 1995 to 2017

Strokovni članek/Professional article

Prispelo/Received 2-2022 • Sprejeto/Accepted 7-2022

Korespondenčna avtorica/Corresponding author:

Mag. Barbara Jernejčič Dolinar

E-pošta: barbara.dolinar@fd.si

ORCID ID: 0000-0001-8747-6842

Izvleček

Prispevek ponuja vpogled v preoblikovanje slovenske tekstilne dejavnosti z izrazitim zmanjšanjem velikostne strukture in zmanjševanja zaposlenih po posameznih oddelkih tekstilne dejavnosti v obdobju od leta 1995 do leta 2017. Predelovalna dejavnost kot največji zaposlovalec v slovenskem gospodarstvu, kamor spada tudi tekstilna dejavnost, je v letu 1995 zaposlovala 19,4 % vseh zaposlenih v tekstilni dejavnosti od skupno vseh zaposlenih v predelovalni dejavnosti. Delež zaposlenih v tekstilni dejavnosti se je skozi celotno obdobje zmanjševal in v letu 2017 dosegel vrednost 4,9 %, v letu 2020 pa le še 4,0 % deleža zaposlenih v predelovalni dejavnosti. Slovenska tekstilna dejavnost kot delovno intenzivna panoga se je skozi obdobje tranzicije v zadnjih petindvajsetih letih celovito spremenila s propadom velikih tekstilnih podjetij z zalednim trgom na območju nekdanje skupne države. Z zgodovinskega vidika je bila tekstilna dejavnost močna slovenska gospodarska panoga. Predstavljeni rezultati in ugotovitve pripadajo analiziranim podjetjem in so lahko v pomoč upravljavcem takih podjetij. Opredeljene so značilnosti podjetij v tekstilnih dejavnostih in te so lahko v pomoč oblikovalcem politik pri spodbujanju in razvoju sektorja majhnih in srednjih podjetij. Ključne besede: tekstilna dejavnost, dinamika podjetij, dinamika zaposlenih, Slovenija

Abstract

The article provides an insight into the transformation of the Slovenian textile industry, which had a marked reduction in the size structure and in the number of employees, by individual activities in the textile industry in the period from 1995 to 2017. In 1995, the manufacturing industry, which also includes the textile industry, was the largest employer in the Slovenian economy. The textile industry employed 19.4% employees out of the total number of employees in the manufacturing industry. The share of employees in the textile industry decreased throughout the period, reaching 4.9% in 2017 and only 4.0% in 2020 compared to the share of all employees in the manufacturing industry. The Slovenian textile industry, as a labour-intensive industry, had been traditionally a significant employer of labour. This has changed completely over the last 25 years during the transition period, with the collapse of large textile companies within the hinterland market in the area of former Yugoslavia. From a historical point of view, the Slovenian textile industry was an economic and manufacturing success. The presented results and findings are related to the analysed enterprises and can serve managers of such enterprises. The study defines characteristics of the textile enterprises that can be helpful to policymakers when promoting and developing the small- and medium-sized enterprises.

Keywords: textile activity, enterprises dynamics, employee dynamics, Slovenia

1 Uvod

Pred prvo svetovno vojno so na Slovenskem prevladovala maloštevilne predilnice in tkalnice v Litiji, Trziču in Ljubljani, ki so bile v tuji lasti. Tako je bilo leta 1910 v tekstilni dejavnosti zaposlenih 1694 delavcev, do konca leta 1937 pa je to število naraslo na 17.022 zaposlenih [1], kar kaže na njen hitri razvoj.

Po drugi svetovni vojni, v času socialističnega gospodarstva, je bila večina tekstilnih podjetij nacionalizirana, zasebne obrtne delavnice pa zasežene. Hkrati je bil to čas velike industrializacije in vzpostavljanja velikih industrijskih obratov. Pomembni tekstilni središči v Republiki Sloveniji sta postala Maribor s petnajstimi in Kranj z osmimi večjimi tekstilnimi tovarnami. Največji razvoj, ki ga je omogočal domači trg, je slovenska tekstilna dejavnost dosegla konec sedemdesetih let, ko je bilo v Sloveniji 68 velikih tekstilnih podjetij s 155 industrijskimi obrati in s skupaj 49.600 zaposlenimi delavci. Ker se tekstilna podjetja niso zmožla vključiti v bolj konkurenčne tuje trge in tržno gospodarstvo, je slovenska tekstilna dejavnost v osemdesetih letih začela nazadovati [2].

Neučinkovita privatizacija in neuspešno ekonomsko prestrukturiranje, ki sta potekala v času gospodarske tranzicije v 90. letih in po osamosvojitvi Slovenije, sta pripeljala do propada številnih tekstilnih podjetij in rasti števila brezposelnih. Zaradi izgube velikega zalednega trga nekdanje skupne države in slabe pripravljenosti na zahteven zahodnoevropski trg so številne velike tekstilne tovarne šle v stečaj, z združitvijo ali prevzemom pa so nastale manjše [3]. Nekdanja velika tekstilna podjetja zdaj najdemo med srednjimi in malimi podjetji [4].

Evropska predelovalna dejavnost se je ob široki produktni raznolikosti, zadostni razpoložljivi delovni sili in izvozni diverzifikaciji preoblikovala in nadomestila manj produktivne dejavnosti v dobičkonosnejše dejavnosti z višjo dodano vrednostjo. Slovenska predelovalna dejavnost je ob osamosvojitvi in šoku, ki ga je povzročila izguba nekdanjih jugoslovanskih trgov v začetku 90. let prejšnjega stoletja, ter dolgotrajni tranzicijski stabilizaciji zaostajala in izgubljala konkurenčni stik z bolj konkurenčnim evropskim trgom [5].

Prenizka produktivnost dela predelovalne dejavnosti – dodana vrednost na zaposlenega je bila v povprečju trikrat nižja, kot je znašala dodana vrednost na zaposlenega izbranih majhnih držav Evropske unije (EU), kot so Danska, Finska, Avstrija in Belgija –, relativno zastarela in tehnološko izrabljena strojna

oprema, slabo poznavanje trgov in način obdelave tržnih niš, preveč dodelavnih (»lohn«) del, nizka vključenost v mednarodne strateške povezave ter slaba, ne optimalna alokacija proizvodnih zmogljivosti so zaznamovali slovensko predelovalno dejavnost v obdobju po osamosvojitvi [6].

V različnih tekstilnih dejavnostih obstajajo velike razlike v razvoju proizvodnih procesov. Dejavnosti se v glavnem razlikujejo po stopnjah in obnašanju (s časom) mejne produktivnosti dela in kapitala, zmožnosti doseganja najmanjšega učinkovitega obsega in stopnji nadomestljivosti med vložki. V tekstilni industriji, kjer je nadomestljivost dela in kapitala večja, kar je v skladu s pojmom »upadajoče industrije«, za nekatere tekstilne dejavnosti, kar na drugi strani ne velja za netkane tekstilije, ki so označene kot najhitreje rastoča tekstilna dejavnost [7].

Primarna proizvodnja tekstilij (C13) vključuje predenje vlaken v preje, tkanje preje in dodelavo proizvodov. Veliko večino izdelkov proizvedejo podjetja, ki opravljajo hkrati dejavnosti predenja in tkanja, čeprav obstajajo specializirane predilnice in tkalnice. Strojne operacije v proizvodnji tekstilij vključujejo veliko različnih klasifikacij delovnih mest, opredeljenih s tehnologijo in proizvodnim procesom. Zaradi visoke stopnje kapitalske intenzivnosti je delovnih mest manj kot v preteklosti, vendar so zaposleni, ki ostajajo v proizvodnji tekstilij, v povprečju plačani bolje kot v proizvodnji oblačil [8].

Zaradi sorazmerno dolgega pretočnega časa in kapitalske intenzivnosti dejavnosti ima proizvodnja tekstilij (C13) za posledico razmeroma velike minimalne količine naročil. Z visoko stopnjo avtomatizacije zaposluje manj nekvalificirane delovne sile kot oddelek proizvodnje oblačil (C14) [9]. V oddelku proizvodnje tekstilij (C13), kjer so po navadi investicije večje, je podjetij manj, medtem ko je podjetij v proizvodnji oblačil več (C14) [4].

Oddelek proizvodnje tekstilij (C13) velja za tehnološko zahtevnejši oddelek, če ga primerjamo z oddelkom proizvodnje oblačil (C14) in uporabo naprednejših tehnologij ter možnosti avtomatizacije proizvodnih procesov, kot so predenje, tkanje in končna obdelava. To je vplivalo na dvig dodane vrednosti na zaposlenega. Poleg visoke materialne in delovne intenzivnosti je bil oddelek proizvodnje usnja, usnjenih in sorodnih izdelkov (C15) omejen tudi z dobavo surovin iz Južne Amerike. Usnjarska dejavnost v EU je bila po podatkih iz leta 2009 močno odvisna od dobave govejih surovih kož z dlako ali brez dlake in kože, strojene s kromom iz Brazilije in

Argentine, pri čemer je uporaba izvoznih dajatev za surove kože z dlako ali brez nje evropsko usnjarsko dejavnost vodila v podrejen konkurenčni položaj [10].

V oddelku proizvodnje oblačil (C14) se osnovni pomen podjetja skriva v segmentu proizvodov, ki jih izdeluje podjetje. V segmentu masovne proizvodnje, kjer gre za proizvodnjo nizkokakovostnih, standardnih izdelkov (majice, spodnje perilo, uniforme), značilno za države v razvoju in ki zaposluje nizko izobraženo delovno silo, to so v pretežni meri ženske. Drugi segment proizvodnje oblačil so proizvodi visoke mode, ta poteka predvsem v razvitih državah. Gre za visokokakovostne izdelke z visoko dodano vrednostjo in uporabo moderne tehnologije, pri čemer so glavni konkurenčni dejavniki vlaganje v raziskave in razvoj, prilagodljivost in oblikovanje [9].

Po podatkih [11] sta tekstilna in usnjarska dejavnost, za kateri so bile leta 1998 z uveljavitvijo Asociacijskega sporazuma z EU dokončno odpravljene uvozne ovire, zmanjševali obseg proizvodnje in izvoza. Poleg količinske omejitve pri uvozu tekstilnih izdelkov v EU – Sporazum o tekstilu in oblačilih – odprava količinskih kontingentov je začel veljati 1. januarja 2005 – sta bili soočeni z močno uvozno konkurenco. V primerjavi s konkurenco z drugimi srednje- in vzhodnoevropskimi državami ima Slovenija relativno visoke stroške dela, kar močno zmanjšuje stroškovno in cenovno konkurenčnost na tujih trgih. To se v zadnjih letih kaže v zmanjševanju izvozne usmerjenosti slovenske tekstilne dejavnosti. Konkurenca na trgu posamezno podjetje sili k čim učinkovitejši izrabi prvin poslovnega procesa oz. proizvodnih dejavnikov (delovna sredstva, predmeti dela, delo, kupljene storitve pri drugih organizacijah), dobri organizaciji ekonomske dejavnosti in čim boljšem ravnanju z ekonomskimi subjekti, s katerimi sodeluje (potencialni kupci, dobavitelji, zaposleni, vlagatelji in drugi) [12]. Zato podjetja, ki svojih proizvodnih dejavnikov ne izkoriščajo dovolj ekonomično in jim posledično ne uspe znižati stroškov na sprejemljivo raven, izpadejo iz tržne tekme in propadejo [13].

Raziskava [14] o spretnostih, potrebnih za preživetje in rast majhnih in srednjih podjetij (MSP) v tekstilni in oblačilni dejavnosti, ki je bila opravljena v Johannesburgu v Južni Afriki, je poudarila pomen razvoja MSP in podjetništva, še zlasti za razvijajoča se gospodarstva. Prednosti razvoja MSP kot alternativnega vira zaposlovanja in zmanjševanja revščine v luči globalizacije in krčenja tradicionalnih industrij

v Južni Afriki upravičujejo usmeritve južnoafriške vlade. Velika težava je visoka stopnja zapiranja MSP, kar pomeni, da so MSP morda omejena v svojih zmogljivostih ustvarjanja dolgoročnih trajnostnih delovnih mest. MSP so lahko odgovorna tudi za izgubo večjega števila delovnih mest in premoženja, ki bi jo lahko preprečili tako, da bi MSP pomagali doseči stabilno rast in podjetniško naravnost.

2 Pregled tekstilne panoge

Po standardni klasifikaciji dejavnosti (SKD2008) med predelovalne dejavnosti (C), ki prispevajo pomemben delež k celotni ustvarjeni dodani vrednosti v narodnih gospodarstvih in so vitalnega pomena za gospodarsko rast, uvrščamo oddelke tekstilne dejavnosti (proizvodnja tekstilij-C13, proizvodnja oblačil-C14 in proizvodnja usnja, usnjenih in sorodnih izdelkov-C15).

2.1 Predelovalna dejavnost v EU

V celotni predelovalni dejavnosti, ki velja za najbolj raznoliko dejavnost v okviru nefinančnega poslovnega gospodarstva na ravni EU-27, NACE/SKD (oddelek C), je v letu 2017 delovalo skoraj dva milijona podjetij, ki so zaposlovala 26,9 milijona ljudi in ustvarila 1.820 milijard evrov dodane vrednosti [15]. Med državami članicami EU je Nemčija v celotno predelovalno dejavnost v letu 2017 prispevala kar 32,5 % dodane vrednosti od celotne ustvarjene dodane vrednosti na ravni držav EU-27. V predelovalni dejavnosti je v oddelkih tekstilne dejavnosti oddelek dejavnosti proizvodnje tekstilij (C13), proizvodnje oblačil (C14) in proizvodnje usnja, usnjenih in sorodnih izdelkov (C15) na ravni EU-27 Italija ustvarila največ dodane vrednosti na ravni članic EU-27 [15]. V letu 2019 je število podjetij v predelovalni dejavnosti na ravni EU-27, NACE/SKD (oddelek C) presegllo dva milijona podjetij, ki so zaposlovala 28,5 milijona ljudi in ustvarila 1.998 milijard evrov dodane vrednosti [15].

2.1.1 Dinamika podjetij in zaposlenih v državah članicah EU v tekstilni dejavnosti

Med letoma 1995 in 2002 se je stopnja zaposlenosti v oddelku (klasifikacija NACE/SKD, EU-15) tekstilne dejavnosti DB in DC zmanjševala za povprečno 2,6 % na leto. Izjemi sta bili le Španija in Švedska, kjer se je zaposlovanje v teh oddelkih tekstilne dejavnosti povečalo za (+2 %).

Do leta 2008 je tekstilna dejavnost izgubila približno polovico svojih zaposlenih in prihodek se je zmanjšal za 28 %, leta 2015 je še vedno pomenil 6-odstotni delež zaposlenosti in 3-odstotni delež dodane vrednosti v celotni proizvodnji v EU [16].

V letu 2008 je na ravni EU tekstilne dejavnosti (NACE/SKD oddelek C, EU-27) delovalo 242.963 podjetij, ki so zaposlovala 2,3 milijona ljudi in ustvarila prihodek v vrednosti 223 milijonov evrov ter dosegla 59.482 milijonov evrov dodane vrednosti.

Po podatkih Eurostata je v letu 2018 v vseh treh oddelkih tekstilne dejavnosti na ravni EU (NACE/SKD oddelek C, EU-28) delovalo 229.659 podjetij (predvsem MSP), ki so zaposlovala 1,8 milijona ljudi in ustvarila prihodek v vrednosti 206 milijonov evrov ter dosegla 61.331 milijonov evrov dodane vrednosti [15].

2.1.2 Dodana vrednost v oddelkih tekstilne dejavnosti v državah članicah EU

Največji prispevek MSP po deležu ustvarjene dodane vrednosti v nefinančnem sektorju na ravni EU-28 je v letu 2017 je izkazoval oddelek dejavnosti proizvodnje tekstilij (C13) v višini 74,4 %, kar pomeni 0,4 % celotne dodane vrednosti sektorja, ki so jo ustvarili MSP v EU-28.

Po deležu ustvarjene dodane vrednosti v nefinančnem sektorju na ravni držav EU-28 je v letu 2017 prispevek MSP v oddelku dejavnosti proizvodnje oblačil (C14) znašal 67,3 %, kar pomeni 0,3 % celotne dodane vrednosti sektorja, ki so jih ustvarili MSP v EU-28.

Najmanjši prispevek MSP po deležu ustvarjene dodane vrednosti v nefinančnem sektorju na ravni držav EU-28 je v letu 2017 izkazoval oddelek dejavnosti proizvodnje usnja in usnju sorodnih izdelkov (C15), in sicer v višini 64,5 %, kar je 0,2 % celotne dodane vrednosti sektorja, ki so jo ustvarili MSP v EU-28 [17].

2.1.3 Delež in velikostna struktura v oddelkih tekstilne dejavnosti v državah članicah EU

Največji prispevek MSP v deležu zaposlenosti v predelovalni dejavnosti na ravni EU-28 je v letu 2017 izkazoval oddelek proizvodnje oblačil (C14) v višini 0,8 % vseh zaposlenih v MSP v predelovalni dejavnosti, sledi oddelek proizvodnje tekstilij (C13) z 0,5-% deležem vseh zaposlenih v MSP v predelovalni dejavnosti in oddelek proizvodnje usnja, usnjenih in sorodnih izdelkov (C15) z 0,4-% deležem vseh zaposlenih v MSP v predelovalni dejavnosti [17].

2.2 Predelovalna dejavnost v Sloveniji

V slovenski predelovalni dejavnosti NACE/SKD (oddelek C) je v letu 2017 delovalo 19.376 podjetij, ki so zaposlovala 193.096 ljudi in ustvarila 8.365 milijonov evrov dodane vrednosti [16]. Predelovalna dejavnost kot največji zaposlovalec v slovenskem gospodarstvu je v letu 2017 zaposlovala več kot tretjino vseh zaposlenih ljudi (35,6 %).

V letu 2019 je v slovenski predelovalni dejavnosti NACE/SKD (oddelek C) delovalo 19.928 podjetij, ki so zaposlovala 208.096 ljudi in ustvarila 9.165 milijonov evrov dodane vrednosti [16].

Število vseh zaposlenih v slovenski tekstilni dejavnosti se je skozi celotno opazovano obdobje 1995–2017 zmanjševalo. Kot delovno intenzivna panoga je tekstilna dejavnost kljub 0,3-% povečanju zaposlenosti v predelovalnih dejavnostih v letih 2000–2001 beležila negativno stopnjo rasti. Tudi povečanje zaposlenosti v predelovalnih dejavnostih v letu 2007 za +0,8 % ni vplivalo na povečanje zaposlenosti v tekstilni dejavnosti.

V obdobju 2014–2017, ko je predelovalna dejavnost dosegala rast zaposlenosti za +9 %, je tekstilna dejavnost zaznavala upad zaposlenosti v višini –14 %. V celotnem obdobju (1995–2020) je pozitivno stopnjo rasti v tekstilni dejavnosti zaslediti le v letu 2018, ko je ta dosegla 1-% rast. V letu 2020 je bilo v vseh treh oddelkih tekstilne dejavnosti zaposlenih 83,82 % manj kot v letu 1995 (preglednica 1).

Kot ugotavljajta avtorja [19], so se posamezniki, ki so bili več let zaposleni v tekstilni dejavnosti, tako soočali bodisi s premeščanjem ali preselitvijo, da bi našli drugo zaposlitev v tekstilni dejavnosti, bodisi s prekvalifikacijo, ali pa so to dejavnost povsem zapustili. Izguba delovnih mest v tekstilni dejavnosti v ZDA, predvsem za žensko delovno silo in še zlasti za tiste, katerih izobrazba je omejena in/ali so že blizu upokojitvene starosti, in tiste, ki so ostale brez zaposlitve in se soočile s prekvalifikacijo in nato z iskanjem nove zaposlitve, je skladno z ugotovitvami [20], kjer se je začetni padec zaposlenosti v enakem opazovanem obdobju odražal v splošni gospodarski upočasnitvi in v velikodušnem pokojninskem sistemu.

2.2.1 Dinamika podjetij in zaposlenih v slovenski tekstilni dejavnosti

V letu 1995 je v slovenski tekstilni dejavnosti delovalo 3.074 podjetij, ki so zaposlovala 48.940 ljudi in ustvarila 283,3 mio evrov dodane vrednosti. V letu 2008 je v slovenski tekstilni dejavnosti delovalo 1.487

Preglednica 1: Prikaz števila zaposlenih in samozaposlenih [18] v predelovalnih dejavnostih in v tekstilni dejavnosti v obdobju (1995–2021)

Leto	Število zaposlenih (v 1000) v predelovalni dejavnosti	Število zaposlenih (v 1000) v tekstilni dejavnosti	Stopnja rasti (%) v tekstilni dejavnosti	Delež (%) zaposlenosti tekstilne dejavnosti v predelovalni dejavnosti
1995	276,8	53,8	0	19,4
1996	262,4	49,1	-9	18,7
1997	252,7	47,2	-4	18,7
1998	249,9	46,6	-1	18,6
1999	248,4	44,6	-4	18,0
2000	249,0	42,8	-4	17,2
2001	249,3	41,5	-3	16,6
2002	245,5	37,3	-10	15,2
2003	240,0	33,8	-9	14,1
2004	238,3	31,7	-6	13,3
2005	233,4	28,2	-11	12,1
2006	229,6	25,3	-10	11,0
2007	231,5	23,8	-6	10,3
2008	230,4	22,7	-5	9,9
2009	208,5	18,6	-18	8,9
2010	196,3	14,5	-22	7,4
2011	195,5	13,5	-7	6,9
2012	192,3	12,9	-4	6,7
2013	188,2	11,6	-10	6,2
2014	188,6	10,5	-9	5,6
2015	191,9	10,2	-3	5,3
2016	197,9	10,0	-2	5,1
2017	205,2	10,0	0	4,9
2018	214,6	10,1	1	4,7
2019	220,1	9,8	-3	4,4
2020	215,7	8,7	-11	4,0
2021	219,1	-	-	-
Indeks 2020/1995	-22,07 %	-83,82 %		

(-) ni podatka

Viri: SURS (SI-Stat), lasten izračun

podjetij, ki so imela 20.894 zaposlenih in ustvarila 368,0 mio evrov dodane vrednosti. Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (SURS-a) je v Sloveniji v letu 2017 v oddelkih proizvodnje tekstilij (C13), proizvodnje oblačil (C14) in proizvodnje usnja, usnjenih in sorodnih izdelkov (C15) delovalo 1.213 podjetij, od tega kar 97 % mikro in majhnih tekstilnih podjetij, ki so imela 8.969 zaposlenih in ustvarila prihodek v višini 786,7 mio evrov ter ustvarila 270,8 v mio evrov dodane vrednosti.

Dinamika podjetij

V Sloveniji je velikost podjetij definirana z Zakonom o gospodarskih družbah (ZGD). V proučevanem obdobju (1995–2017) se je definicija velikostne

strukture, opredeljena glede na število zaposlenih v podjetjih na podlagi direktiv EU, spreminjala [21]. V letu 1995 se je število tekstilnih podjetij gibalo med 9 podjetij v največjem velikostnem razredu (1000+ zaposlenih/podjetje) in 2.846 v najmanjšem velikostnem razredu (1–9 zaposlenih/podjetje) (preglednica 2). Med letoma 1995 in 2001 opazimo izjemno povečanje (+70) števila podjetij v velikostnem razredu 10–19 zaposlenih/podjetje, kar je lahko bilo ugodno za preoblikovanje organizacijskih struktur tekstilnih podjetij, ne pomeni pa povečanja zaposlenosti. Kratek časovni interval razdelitve podjetij po velikostnih razredih med letoma 2002 in 2004 kaže na sorazmerno pričakovan upad števila tekstilnih podjetij glede na predhodno opazovano obdobje

Preglednica 2: Razdelitev podjetij po velikostnih razredih v opazovanem obdobju glede na število zaposlenih

Velikostni razred	1995	2001	2002	2004	2005	2017	Razlika (%) 1995–2001	Razlika (%) 2002–2004	Razlika (%) 2005–2017
0–9	-	-	-	-	1453	1111	-	-	-24
1–9	2846	1970	1899	1722	-	-	-31	-9	-
10–19	57	97	104	75	68	43	70	-28	-37
20–49	49	57	59	66	62	23	16	12	-63
50–99	35	38	-	-	-	-	9	-	-
50–249	-	-	89	71	49	31	-	-20	-37
100–249	44	41	-	-	-	-	-7	-	-
250+	-	-	30	26	25	5	-	-13	-80
250–499	23	19	-	-	-	-	-17	-	-
500–999	11	8	-	-	-	-	-27	-	-
1000+	9	6	-	-	-	-	-33	-	-
Total	3074	2236	2181	1960	1657	1213	-27	-10	-27

1995–2001: 1–9/mikro podjetje, 10–19 in 20–49/majhno podjetje, 50–99 in 100–249/srednje podjetje, 250–499, 500–999 in 1000+/veliko podjetje 2002–2004: 1–9/mikro podjetje, 10–19 in 20–49/majhno podjetje, 50–249/ srednje podjetje, 250+/veliko podjetje 2005–2017: 0+9/mikro podjetje, 10–19 in 20–49/majhno podjetje, 50+249/srednje podjetje 250+/veliko podjetje

Vir: SURS in lasten izračun

(1995–2001). Razlika upada velikostnih razredov od leta 2005 do leta 2017 v primerjavi z obdobjem od leta 1995 do leta 2001 je manj spektakularno; v enkrat daljšem opazovanem obdobju je razlika upada podjetij enaka kot med letoma 1995 in 2001. Velik upad podjetij je v največjem velikostnem razredu med letoma 2005 in 2017, ki znaša 80 %, če ga primerjamo z obdobjem med letoma 1995 in 2001; ob združitvi največjih velikostnih razredov 250–499, 500–999 in 1000+, ki so primerljivi z velikostnim razredom 250+, je mogoče sklepati, da so pretresi in preoblikovanja velikih tekstilnih podjetij v večji meri odvijala od leta 1995 do leta 2001.

Dinamika zaposlenih

V celotnem opazovanem obdobju je oddelek proizvodnje oblačil (C14) zaposloval največje število ljudi. Nekvalificirana delovna sila se je črpala z ruralnega območja, kjer so bila umeščena velika slovenska tekstilna podjetja, kar je skladno z raziskavo [22], ki poleg črpanja nekvalificirane delovne sile iz podeželskih

kmetijskih gospodinjstev obravnava proizvodnjo oblačil (C14) kot pomembno gibalno gospodarskega razvoja v manj razvitih državah.

V letu 1995 je delež vseh zaposlenih v tekstilni dejavnosti pomenil 19,54 % vseh zaposlenih v celotni predelovalni dejavnosti. Delež zaposlenih v tekstilni dejavnosti se je od leta 1995 nenehno zmanjševal in v letu 2020 dosegel vrednost 3,83 % deleža vseh zaposlenih v predelovalni dejavnosti (preglednica 3). V opazovanem obdobju je največji delež zaposlenih v tekstilni dejavnosti v posameznih oddelkih dejavnosti zavzemala proizvodnja oblačil (C14), ki je imela tudi najvišjo stopnjo uničenja delovnih mest in izkazuje negativno stopnjo rasti skozi celotno opazovano obdobje.

Najmanjši upad zaposlenosti v posameznih oddelkih dejavnosti je imela proizvodnja usnja, usnjenih in sorodnih izdelkov (C15), v kateri se je število zaposlenih v obdobju (1995–2020) zmanjšalo za 7.600 oseb. Na upadanje števila zaposlenih v tekstilni dejavnosti po osamosvojitvi in nastanku samostojne države

Preglednica 3: Spreminjanje števila zaposlenih brez samozaposlenih [18] v oddelkih tekstilne dejavnosti v primerjavi z deležem zaposlenih v celotni predelovalni dejavnosti (Vir: SURS (SI-Stat))

Dejavnost	1995	2000	2008	2017	2020
C13-Proizvodnja tekstila	15700	12300	7300	2900	2900
C14-Proizvodnja oblačil	25400	20800	9600	2700	2200
C15-Proizvodnja usnja, usnjenih in sorodnih izdelkov	10300	7900	4700	3500	2700
Celotna tekstilna dejavnost	51400	41000	21600	9100	7800
Odstotek v številu vseh zaposlenih v predelovalni dejavnosti (%)	19,54	17,38	9,84	4,70	3,83

Slovenije bi lahko močno vplivala izguba zalednega jugoslovanskega trga, kar je povzročilo tudi krčenje proizvodnje in uničenje delovnih mest in ‚bismarkovskega‘ pokojninskega sistema. Zakon o pokojninskem in invalidskem zavarovanju (ZPIZ) je do leta 2000 omogočal ženskam upokožitev pri 53 letih s 35 leti delovne dobe. Postopoma se je starostna upokožitev pri ženskah dvigala na 38 let (ZPIZ-1) do uveljavitve nove pokojninske reforme v letu 2013 (ZPIZ-2), ko se je delovna doba pri obeh spolih izenačila.

2.2.2 Dodana vrednost v oddelkih slovenske tekstilne dejavnosti

Po podatkih SURS za leto 1999 je dodana vrednost v proizvodnji tekstilij in proizvodnji oblačil (DB) v tekočih cenah znašala 12.988 evrov, dodana vrednost na zaposlenega v proizvodnji usnja, usnjenih in sorodnih izdelkov (DC) pa 8.143 evrov.

Za slovensko tekstilno dejavnost velja, da se je problematika nekonkurenčnosti panoge reševala z zmanjševanjem števila zaposlenih. Premalo pozornosti je bilo namenjene strukturnemu prilagajanju predvsem v smeri povečevanja dodane vrednosti ustvarjenih proizvodov, pri čemer pa kljub izrazitemu zmanjševanju števila zaposlenih v tekstilni dejavnosti ni bilo pozitivnih premikov v smeri povečanja dodane vrednosti [23]. Dodana vrednost na zaposlenega se kljub nadaljnjemu preoblikovanju tekstilne dejavnosti ni povečevala, temveč je ostajala na približno enaki ravni, pri čemer se je zmanjševalo število zaposlenih v

tekstilnih podjetjih, kar je bilo posledica prestrukturiranja slovenske tekstilne dejavnosti [24].

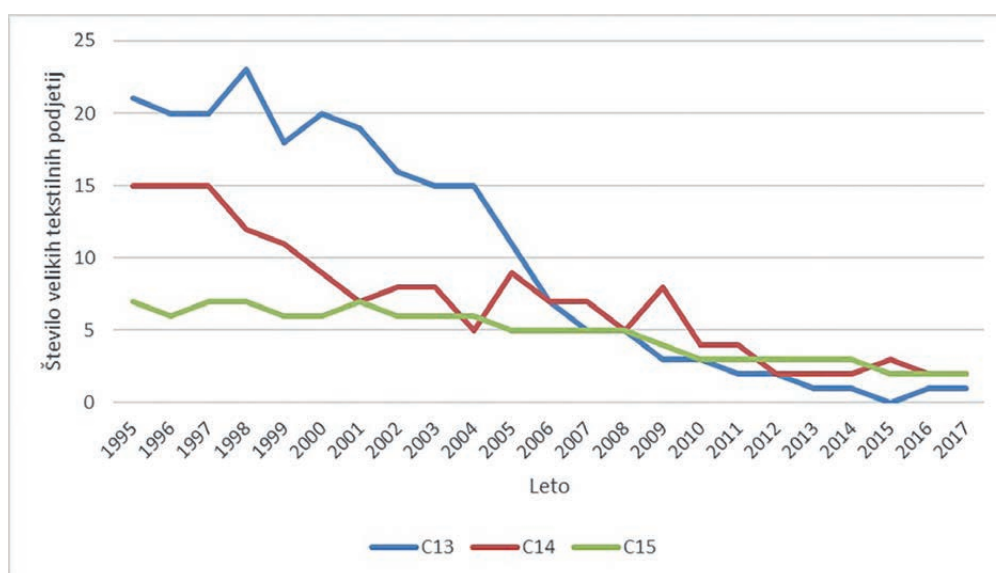
Podatki kažejo, da je delež slovenske predelovalne dejavnosti v primerjavi z EU-25 v strukturi dodane vrednosti glede na tehnološko zahtevnost dejavnosti (srednje nizko in nizko zahtevane) leta 2009 padel pod povprečje držav članic EU. Padeč dodane vrednosti v tehnološko manj zahtevnih dejavnostih je mogoče pripisati obširnemu zmanjšanju kovinske dejavnosti in nadaljevanju upadanja tekstilne dejavnosti [25].

2.2.3 Delež in velikostna struktura v oddelkih slovenske tekstilne dejavnosti, 1995–2017

Število velikih tekstilnih podjetij se je v vseh oddelkih tekstilne dejavnosti v obdobju od leta 1995 do leta 2017 bistveno zmanjšalo. Največji upad števila velikih tekstilnih podjetij smo zaznali v letu 1999, in sicer se je njihovo število zmanjšalo za sedem in v letu 2006, ko se je število velikih tekstilnih podjetij zmanjšalo za šest (slika 1).

Največji upad števila velikih tekstilnih podjetij v oddelkih tekstilne dejavnosti v opazovanem obdobju zaznavamo v proizvodnji tekstilij (C13), sledi pa proizvodnja oblačil (C14), najmanjši pa je upad števila velikih tekstilnih podjetij v dejavnosti proizvodnje usnja, usnjenih in sorodnih izdelkov (C15).

Po podatkih SURS je v letu 2017 v vseh treh oddelkih tekstilne dejavnosti delovalo le še pet velikih tekstilnih podjetij.

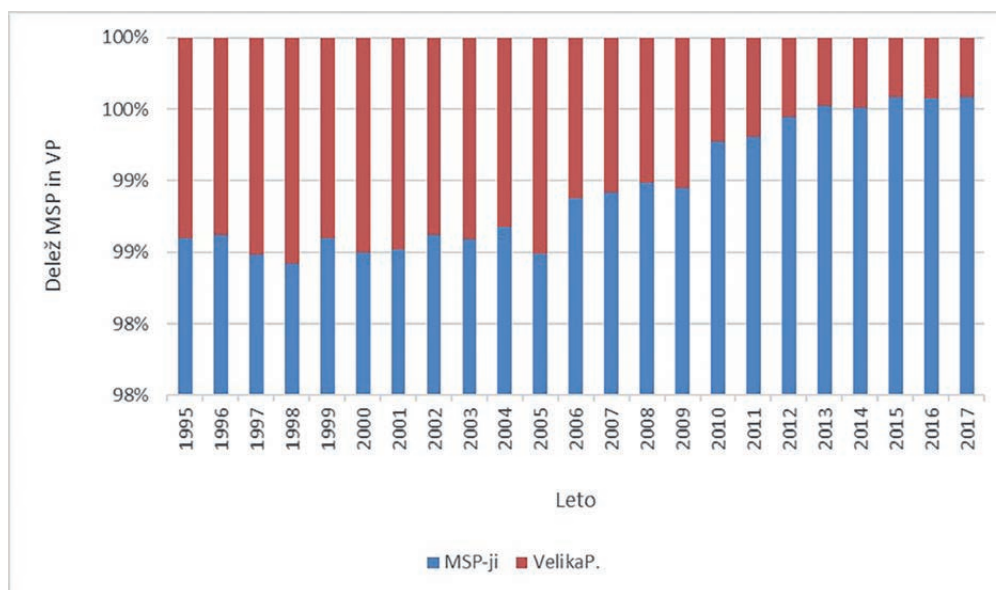

Slika 1: Število velikih tekstilnih podjetij v oddelkih proizvodnje tekstilij (C13), proizvodnje oblačil (C14) in proizvodnje usnja, usnjenih in sorodnih izdelkov (C15), v obdobju (1995–2017) (Vir: SURS, 2020)

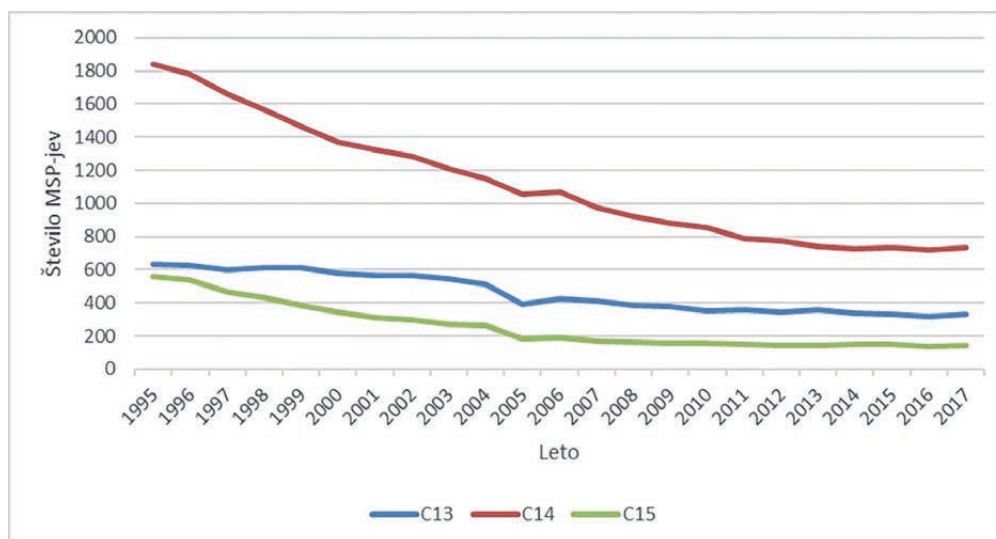
Število MSP v celotni tekstilni dejavnosti v opazovanem obdobju pomeni v povprečju 98,9-% delež od vseh tekstilnih podjetij v dejavnosti, medtem ko je delež velikih tekstilnih podjetij v povprečju manj kot 2-% (slika 2).

Največji upad števila MSP v tekstilni dejavnosti je bil v opazovanem obdobju zaznan v proizvodnji usnja, usnjenih in sorodnih izdelkov (C15), sledi dejavnost proizvodnje oblačil (C14), najmanjši upad števila MSP pa v proizvodnji tekstilij (C13) (slika 3).

Število podjetij se je v vseh velikostnih razredih v slovenski tekstilni dejavnosti v obdobju od leta 1995 do leta 2017 zmanjševalo. V oddelkih dejavnosti so se v proizvodnji tekstilij (C13) in proizvodnji oblačil (C14) zmanjševala predvsem srednja in velika tekstilna podjetja, medtem, ko so se v oddelku dejavnosti proizvodnje usnja, usnjenih in sorodnih izdelkov (C15) v večji meri zmanjševala mikro in majhna tekstilna podjetja. V oddelku proizvodnje tekstilij (C13) je treba še posebej poudariti 12,12-% delež (od leta 1995 do leta

Slika 2: Delež mikro, majhnih in srednjih tekstilnih podjetij (MSP) in delež velikih tekstilnih podjetij (VP) v tekstilni dejavnosti v obdobju (1995–2017) (Vir: SURS, 2020)

Slika 3: Število mikro, majhnih in srednjih podjetij (MSP) v tekstilni dejavnosti v posameznih oddelkih dejavnosti v obdobju od (1995–2017) (Vir: SURS, 2020)

2017 so propadla samo štiri majhna podjetja, kar pomeni 12,12-% delež) zmanjšanja velikostnega razreda majhnih tekstilnih podjetij v opazovanem obdobju. Sklepamo, da gre sorazmerno majhen delež zmanjšanja velikostnega razreda majhnih tekstilnih podjetij v proizvodnje tekstilij (C13) v primerjavi z drugima dvema oddelkoma dejavnosti (C14, C15) v opazovanem obdobju pripisati dejavnikom kakovosti sektorskega okolja. Avtorica [13] med pomembne dejavnike – poleg domačega trga, panožnih sindikatov, konkurence na domačem trgu glavnega proizvoda in kartelnih dogovarjanj – uvršča še delovno silo in kapitalno intenzivnost sektorja.

Najnovejše krizne razmere z rastjo cen energije in logistike z Daljnega vzhoda z rastjo transportnih stroškov vodijo do delne deglobalizacije gospodarstev in v ospredje postavljajo vprašanje samooskrbnosti tudi na področju tekstilij in selitev tekstilne industrije nazaj v Evropo. Poleg tega bi na nadaljnji razvoj v tekstilni panogi lahko vplivali dejavniki, kot so uvajanje krožnega gospodarstva in zeleni prehod z robotizacijo in digitalizacijo panoge ter uvajanje pametnih tekstilij [27], kar so odprta vprašanja za nadaljnje raziskovanje.

3 Sklepi

V prispevku je obravnavano tranzicijsko obdobje tekstilne dejavnosti, ki je bila v strukturi zaposlenosti in proizvodnje skoraj celo stoletje na ozemlju Slovenije ena ključnih tradicionalnih predelovalnih dejavnosti. Predstavljena dinamika zaposlenih in podjetij v slovenski tekstilni dejavnosti osvetli proces transformacije slovenskega gospodarstva s privatizacijo, liberalizacijo in prestrukturiranjem gospodarstva, kar je pripeljalo do krčenja proizvodnje in uničenja delovnih mest.

Število zaposlenih v tekstilni dejavnosti je v opazovanem obdobju drastično upadalo in v letu 2020 doseglo 83,8-% zmanjšanje, čeprav je predelovalna dejavnost v proučevanem obdobju beležila rast zaposlenosti. Poleg osamosvojitve in nastanka države Slovenije in s tem povezane izgube zalednega jugoslovanskega trga je na upadanje števila zaposlenih v tekstilni dejavnosti vplivala možnost zgodnje upokojitve žensk, ki so po spolu prevladovali v strukturi zaposlenosti v tekstilni dejavnosti.

V letu 1995 je v vseh treh oddelkih tekstilne dejavnosti delovalo 43 velikih podjetij in 79 srednjih podjetij od skupaj 3.074 vseh tekstilnih podjetij. Pretežni del

so sestavljala mikro in majhna tekstilna podjetja z 0 do 49 zaposlenih.

Največji upad števila velikih tekstilnih podjetij smo zaznali v proizvodnji tekstilij (C13), ki v letu 2017 izkazuje le eno delujoče veliko tekstilno podjetje. Propad velikih tekstilnih podjetij tudi ni vodil do realokacije od velikih podjetij do večje vloge MSP, kar kaže na to, da so bili MSP razvojno tesno povezani z velikimi tekstilnimi podjetji. Zato je izginjanje velikih tekstilnih podjetij pomenilo v veliki meri tudi izginjanje nekaterih MSP v tekstilni dejavnosti in tekstilne dejavnosti na splošno.

Čeprav je v Sloveniji ostal manjši delež od nekdanje velike tekstilne dejavnosti, se ta razvija v okviru MSP, ki iščejo rešitve in konkurenčne prednosti v izdelkih z višjo dodano vrednostjo. V prihodnje bi bilo v prej izrazito delovno intenzivni dejavnosti pričakovati tudi večjo vlogo robotizacije in digitalizacije. Nadomeščanje dela s kapitalom (avtomatizacija, digitalizacija in robotizacija) pri ponovnem zagonu tekstilne dejavnosti srečujemo tudi v nekaterih drugih zahodnih tržnih gospodarstvih, kjer so plače še bistveno višje kot v Sloveniji in je večstoletna tradicionalna tekstilna dejavnost izginila iz gospodarske strukture že prej kot v Sloveniji.

Kot možnosti za nadaljnje raziskovanje z metodološko-vsebinskega vidika so proučevanje vzročno-posledičnih povezav med spremenljivkami z uporabo multivariatnih statističnih metod in metod ekonometrične analize z vključitvijo večjega števila pojasnjevalnih spremenljivk in uporaba tako časovnih vrst podatkov kot tudi panelnih podatkov tekstilnih podjetij v določenem časovnem obdobju. Z vsebinsko aktualnega vidika za tekstilno panogo bi lahko bili primeri uvajanja krožnega gospodarstva z zbiranjem, predelavo in dodelavo odpadnih tekstilnih materialov v nove izdelke ter še zlasti razvoj novih materialov in pametnih tekstilij, kar bi lahko vplivalo na konkurenčnost tekstilne panoge in njeno integriranje z drugimi gospodarskimi dejavnostmi in mednarodno menjavo.

Viri

1. CERAR, Estera. Razvoj tekstilne obrti v prvi polovici 20. stoletja. *Tekstilec*, 2012, 55(4), 323–334.
2. LORENČIČ, Aleksander, PRINČIČ, Jože. *Slovenska industrija od nastanka do danes*. Ljubljana : Inštitut za novejšo zgodovino, 2018, 303–310.

3. CERAR, Estera. Razvoj in preoblikovanje tekstilne industrije v Sloveniji v drugi polovici 20. stoletja : doktorska disertacija [dostopno na daljavo]. Univerza v Ljubljani, Naravoslovnotehniška fakulteta [citirano 11. 1. 2021]. Dostopno na svetovnem spletu: <<https://repozitorij.uni-lj.si/Dokument.php?id=97461&lang=slv>>.
4. STANKOVIČ ELESINI, Urša, ZAKRAJŠEK, Špela, CERAR, Estera, MAROLT, Matija, GODEC, Primož, URBAS, Raša. Informatizacija slovenskih tekstilnih, oblačilnih in usnjarsko predelovalnih podjetij. *Tekstilec*, 2015, 58(4), 281–300, doi: 10.14502/Tekstilec2015.58.281-300.
5. NENADIČ, Tina. Prestrukturiranje predelovalnih dejavnosti v Sloveniji [dostopno na daljavo]. Urad RS za makroekonomske analize in razvoj [citirano 20. 5. 2020]. Dostopno na svetovnem spletu: <https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dz/2012/dz02-12.pdf>.
6. KOVAČIČ, Gorazd. Industrijska politika v Republiki Sloveniji. (D)-predelovalne dejavnosti [dostopno na daljavo]. Urad RS za makroekonomske analize in razvoj [citirano 20. 5. 2020]. Dostopno na svetovnem spletu: <https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dz/2001/dz05-01.pdf>.
7. KOULIAVTSEV, Mikhail, CHRISTOFFERSEN, Susan, RUSSEL, Philip. Productivity, scale and efficiency in the U.S. textile industry. *Empirical Economics*, 2007, 32(1), 1–18, doi: 10.1007/s00181-006-0069-2.
8. ABERNATHY, Frederick H., DUNLOP, John T., HAMMOND, Janice H., WELL, David. *A stitch in time: lean retailing and the transformation of manufacturing – lessons from the apparel and textile industries*. New York : Oxford University Press, 1999.
9. NORDÅS, Hildegunn Kyvik. *The global textile and clothing industry post the agreement on textile and clothing*. Geneva : World Trade Organization (WTO), 2004, 1–41.
10. Poročilo komisije evropskemu svetu. Poročilo o trgovinskih ovirah in ovirah za naložbe v letu 2011. Zavezovanje strateških gospodarskih partnerjev k boljšemu dostopu do trga: prednostni ukrepi za odstranitev trgovinskih ovir [dostopno na daljavo]. Evropska komisija [citirano 15. 3. 2020]. Dostopno na svetovnem spletu: <<https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0114:FIN:SL:PDF>>.
11. KOVAČIČ, Gorazd, KMET ZUPANČIČ, Rotija, KUŠAR, Janez. Strukturne spremembe v predelovalnih dejavnostih v Sloveniji [dostopno na daljavo]. Urad RS za makroekonomske analize in razvoj [citirano 20. 5. 2020]. Dostopno na svetovnem spletu: <https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dz/2003/dz02-03.pdf>.
12. BOJNEC, Štefan, ČEPAR, Žiga, KOSI, Tanja in NASTAV, Bojan. *Ekonomika podjetja*. Koper : Univerza na Primorskem, Fakulteta za management, 2007.
13. TOMŠIČ, Nastja. *Konkurenčnost malih in srednje velikih podjetij v globalnem trajnostnem razvoju*. Koper : Založba Univerze na Primorskem, 2016.
14. KUNENE, Thandeka Ruth. *A critical analysis of entrepreneurial and business skills in SMEs in the textile and clothing industry in Johannesburg, South Africa*. Hatfield : University of Pretoria, Department of Business Management, 2008.
15. Annual detailed enterprise statistics for industry (NACE Rev. 2, B-E) [dostopno na daljavo]. European Commission, Eurostat [citirano 1. 9. 2020]. Dostopno na svetovnem spletu: <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=sbs_na_ind_r2&lang=en>.
16. National accounts - data [dostopno na daljavo]. European Commission, Eurostat [citirano 11. 1. 2021]. Dostopno na svetovnem spletu: <<https://ec.europa.eu/eurostat/web/national-accounts/data/database>>.
17. European Commission, Directorate-General for Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs, Makowska, A., Robin, N., Steigertahl, L., et al. Annual report on European SMEs 2017/2018 : SMEs growing beyond borders, Luxembourg : Publications Office of the European Union : 2018, doi: 10.2873/248745.
18. Zaposlenost (SKD 2008) – Slovenija – letno [dostopno na daljavo]. Statistični urad RS [citirano 19. 12. 2021]. Dostopno na svetovnem spletu: <<https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/sl/Data/-/0301975S.px/table/tableViewLayout2/>>.
19. NELSON HODGES, Nancy, LENTZ, Holly M. US textile sector job loss: an exploration of implications for individuals, communities and industry. *Journal of Fashion Marketing and Management*, 2010, 14(1), 21–38, doi: 10.1108/13612021011025410.
20. BOJNEC, Štefan, XAVIER, Ana. Firm and labour dynamics in Slovenian manufacturing. *Društvena istraživanja*, 2005, 14(6), 1103–1127.

21. Zakon o gospodarskih družbah. *Uradni list RS št. 30/1993, 29/1994, 20/1998, 32/1998, 37/1998, 6/1999, 54/1999-ZFPPod, 36/2000-ZPDZC, 45/2001 (59/2001-popr.), 50/2002 Skl. US, 93/2002 Odl.US, 57/2004, 139/2004, 42/2006-ZGD-1, 65/09-uradno prečiščeno besedilo, 33/11, 91/11, 32/12, 57/12, 44/13-odl.us, 82/13, 55/15 in 15/2017-ZGD-IJ.*
22. BRENTON, Paul, HOPPE, Mombert. *Clothing and export diversification: still a route to growth for low-income countries?* Washington : The World Bank, 2007, **4343**, doi: 10.1596/1813-9450-4343.
23. Poročilo o razvoju [dostopno na daljavo]. Urad RS za makroekonomske analize in razvoj [citirano 21. 5. 2020]. Dostopno na svetovnem spletu: <https://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2002/pr2002.pdf>.
24. JERNEJČIČ DOLINAR, Barbara, BOJNEC, Štefan. Dynamic of enterprises in the Slovenian textile industry. *Management*, 2019, **14** (3), 185–203.
25. Slovenska industrijska politika - SIP [dostopno na daljavo]. Vlada Republike Slovenije [citirano 20. 3. 2021]. Dostopno na svetovnem spletu: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MGRT/Dokumenti/DIPT/Industrija-spodbujanje-inovativosti-in-tehnologija/Dokumenti/SIP-vladni-dokument_dostopnost.pdf>.
26. Ekonomsko poslovni subjekti [dostopno na daljavo]. Statistični urad RS [citirano 15. 5. 2020]. Dostopno na svetovnem spletu: <http://pxweb.stat.si/SiStatDb/pxweb/sl/20_Ekonomsko/20_Ekonomsko_14_poslovni_subjekti_02_14157_SSP_01_14504_letna/1450403_S.px>.
27. PENKO, Tadeja, RUDOLF, Andreja. Pametna oblačila: področja uporabe in primeri (Smart garments: areas of application and examples). *Tekstilec*, 2021, **64** (Priloga 1), SI 18–35.